

הקדמה כללית על השפה הערבית ועל הלהגים השונים

השפה הערבית בימינו, וכנראה מאז ומעולם בעצם חולקה לשתי שפות.

1. שפה גבוהה (נקראת בעברית "השפה הספרותית") ובערבית "אללע'ה אלפוס'חא" - "השפה המליצית ביותר") אשר הקוראן נכתב בה, וגם השירה הקדם-אסלאמית ולמעשה עד היום רוב הספרים, המאמרים, השלטים הרשמיים ברחובות נכתבים בשפה זו.

ישנם דוברים של שפה זו (אך לעולם לא כשפת אם) אלא כ"שפה שנייה", ובדרך כלל דיבור בספרותית (לעולם לא תקני לחלוטין, אלא רק דומה מאוד לשפה הספרותית "התקנית") מזוהה עם רמת השכלה גבוהה מאוד, ולכן ישתמשו בה אנשי דת, דיפלומטים, מלומדים, מנהיגים בזמן נאומים ובתקשורת לעיתים (תלוי בהקשר).

יש המכנים את שפה הספרותית ה"יומיומית" - זו שמשתמשים בה בתקשורת, כ"ווסטא" - מין שפת ביניים בין מדוברת לספרותית. למעשה אין המון הבדל בינה לבין השפה המדוברת וזה הבדל דיי סמנטי.

2. שפה יומיומית, "עממית" (נקראת בעברית "השפה המדוברת") ובערבית "אללע'ה העאמיה" - "השפה הכללית/העממית"). זו למעשה אינה שפה אחת אלא רצף של להגים.

בהמשך נתייחס ללהגים הקיימים באזורים השונים במדינה ומסביבנו, אבל חשוב לציין שהחלוקה שנלמד אתכם היא בסיסית, ולמעשה החלוקות מורכבות הרבה יותר. דובר ערבית שפת אם יכול להבחין בין הלהגים של כפרים סמוכים ולעיתים אף לשייך אותה למשפחה מסוימת בתוך כפר בהתאם ללהג שלך.

במובן הזה ערבית היא לא רק שפה, אלא גם זהות. לעולם (כמעט), כלומדי ערבית שפה שנייה, לא נוכל להגיע לרמת שליטה שכזו, שכן זה דורש המון השקעה ומיומנות. אנו נתמקד במשותף בין הלהגים המקומיים, אך עם הזמן לומדים להתרגל שבכל מקום אומרים דברים קצת אחרת, ולומדים לזרום עם זה וגם לזהות את הלהגים השונים. כלל אצבע אומר שאם מכירים להג אחד (או קבוצת להגים) ברמה גבוהה, אז קל יחסית לעבור וללמוד להג חדש וללמוד את ההבדלים.

דיגלוסיה:

המצב הזה, של שתי שפות המשמשות תפקידים שונים בחיים, נקרא דיגלוסיה והתקיים גם באירופה בעבר (לטינית מול שפות מקומיות) ומתקיים בעוד אזורים בעולם גם בימינו.

חשוב להבין שכדובר ערבית שפת אם אכן קיימת החלוקה הזו בראש בין ספרותית ומדוברת ברמה כלשהי, אבל למעשה יותר נכון להסתכל על השפה הערבית כאיזה שהוא רצף בין השפה המדוברת לספרותית ושאלה למעשה משלבים שונים של אותה השפה. ישנה חפיפה מאוד גבוהה בין מילים במדוברת ובספרותית (הערכה גסה של כ-80 אחוז). ובלי קשר, הוספת ביטויים ספרותיים לתוך

השיחה תייצר תחושה של שפה גבוהה יותר ורצינית יותר, קצת כמו שמשלבים פתגמים או שמתחילים לדבר בעברית "עגנונית" - כמו של ש"י עגנון, למשל.

אמנם הקורס עוסק בשפה המדוברת, אבל אנחנו מאוד ממליצים ללמוד גם את השפה הספרותית, שכן היא נוכחת בחיי הערבים ויש לה שימושים רבים, ובסופו של דבר גם עוזרת לדבר טוב יותר ולהבין דברים מורכבים יותר סביבנו. (מעבר ליכולת לקרוא מודעות רשמיות או פוסטים רשמיים בפייסבוק/באינטרנט) למעשה, אנחנו נלמד טיפה ספרותית, ובעיקר נבין עד כמה המשותף ביניהן עולה על השונה.

להגים:

ממליץ למי שמעניין אותו ללמוד על הלהגים, לקרוא על זה בויקיפדיה ובאינטרנט. זה עולם שלם עם המון מחקר. בכללי אציין שהלהגים המדוברים בארץ-ישראל נקראים בכלליות "הלהגים הפלסטיניים", אם כי חלוקה זו אינה מדויקת כל כך. באופן כללי הלהגים הפלסטיניים משויכים ללהגי "סוריה הגדולה" (בלד א-שאם, נלמד על זה עוד בהמשך). אזור סוריה הגדולה כולל את ירדן, סוריה, לבנון

וארץ-ישראל/פלסטין. זה אומר שאם למדת את הלהגים הפלסטיניים, קל יחסית להבין את הדוברים ממדינות אלה. גם הלהגים העיראקיים והסעודיים יחסית דומים ללהגי "סוריה הגדולה" (בלד א- שאם), לעומת זאת מצרים יוצאת דופן מכל השאר (הלהג המצרי ייחודי למצרים), ולאחר מכן הלהגים המערביים (לזב, תוניסיה, אלג'יריה ומרוקו) שונים עוד יותר ואפילו יש חוקרים שיחשיבו אותם ממש כשפה שונה.

להגים מקומיים:

הלהגים המקומיים נחקרים בעיקר על ידי ד"ר אורי שחמון מהאוניברסיטה העברית. למי שמאוד מתעניין, היא גם עושה קורס בנידון.

הלהגים המקומיים מתחלקים באופן עקרוני ל 5 להגים שונים:

1. להגים דרוזיים (למעט רמת הגולן, שנחשבים להג סורי ומדברים כמו בסוריה)
2. להגים פלאחיים - משולש (ויחסית דומים להם להגי השומרון)
3. להגים פלאחיים - גליל
4. להגים בדואיים (מתחלקים בין בדואי הצפון, שיחסית דומים ללהגי הצפון, וללהגים של בדואי הדרום. ההבדלים בין הצפון לדרום עצומים. להגי הבדואים ביהודה דומים יחסית לבדואים בנגב)
5. להגים עירוניים (חיפה, יפו, ירושלים, נצרת, רמלה, לוד, ראמאללה, שכם, חברון, וכן הלאה. ישנם גם הבדלים בין הערים, במיוחד חברון)

אחרי שנלמד את האותיות, נסביר בכללי מאוד על הבדלי הגייה בין הלהגים. יש הבדלים רבים נוספים, כגון אוצר מילים, מבני משפטים ואין סוף דברים. לאט לאט (:

פינת תרבות:

נושא הלהגים הוא מקור לשעשוע ולבלבול לעיתים כאשר אנשים מלהגים שונים נפגשים ומדברים. כשתלמדו ערבית, תוכלו להנות מסרטוני יו-טיוב ותוכניות טלוויזיה משעשעות שאלג'זירה וערוצים רבים מריצים בנושא הזה). תוכלו לצפות בערוץ אלג'זירה+ (+AJ) בתוכנית "مَعْنَى وَزِيَادَة", היא הכי חמודה שכרגע יש ברשת סביב זה.

הלהג העירוני:

במהלך המפגשי התרגול שלכם עם תושבי ירושלים סביר להניח שתשמעו כבר בהתחלה שהלהג שלהם משתנה בהתאם לדובר. זה אכן נכון, וזה אומר, במילים פשוטות - שידעו פחות או יותר עם מי למדתם ערבית (וזו כמוכן סיבה לגאווה!) - ובמידה מסוימת זה נכון על כמעט כל להג שתלמדו בכל כפראשכונה, די מהר יזהו מי לימד אתכם ערבית, או עם מי אתם מסתובבים.